

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 19.

V LJUBLJANI, 13. MAJA 1934.

KNJIGA 15.

HISA MED CVETJEM

FILOZOFIJA TEHNIKE

N A D A L J E V A N J E

ko motrimo tehniko na ta način, bomo najlažje podali pravično sodbo o enem izmed najtežjih vprašanj sedanosti, o vprašanju vrednosti ali nevrednosti tehnike v mejah celotne kulture. Tu nam ni treba orisati vsega položaja, saj je le-ta splošno znan. Ogromnemu precejevanju tehniškega napredka v drugi polovici preteklega stoletja je sledila reakcija, ki vidi v tehniki vzrok vsega današnjega gorja. Njej se pripisuje krivda, da je naše življenje tako preobremenjeno in prehiteno, tako polno šuma in nemira, tako neusmiljeno naporno, tako odtujeno naravi ter tako brezbožno. Ona ali bolje iz nje izhajajoča industrija je nakopičila ljudi v mesta, kjer uspeva vse nezdravo, zdravo pa hira in gine; ona je s prostostjo prometa odtrgala človeka od domače grude ter ga s tem izkoreninila, ona je z neizmernim razmahom poročevanja (s časopisom, telegrafom, radiom itd.) navadila ljudi, da žive samo navzven, dovzetni za vsako senzacijo, s čimer izgubljajo lastno dušo itd.

Kaj naj porečemo k tem obtožbam, ki razen tega niso naperjene le proti tehniki, ampak večinoma proti celotnemu procesu racionalizacije (vsmotrevanja) našega življenja po človeški kulturi sploh? Če naj obstaja naša kultura še nadalje, je treba najti temu problemu rešitve, ki si je sicer na tem mestu ne usojamo dati. Skušali bomo najti le skupna tla, na katerih bi se mogle medsebojno dogovoriti obe stranki, ki si stojita danes v popolnem nerazumevanju nasproti: oboževalci tehniškega napredka in racionalizacije ter hvalilci »lepih starih časov« in »naravnega življenja«. Pri tem pa nikakor nočemo izgubiti z vidika tehnike v ožjem smislu besede.

Pred vsem moramo uvideti, da je bil ves tehniško-industrijski razvoj stvarno ter zgodovinsko potreben in neizogiben, kolikor zadeva naravoslovno - tehniški moment sam. Tukaj velja namreč zakon o samosvojem razvoju kulture: Če se razvije določeno kulturno območje do neke točke, se ves nadaljnji razvoj izvrši samo še po njej lastni, njeno območje ne minevajočih zakonih. Ko sta

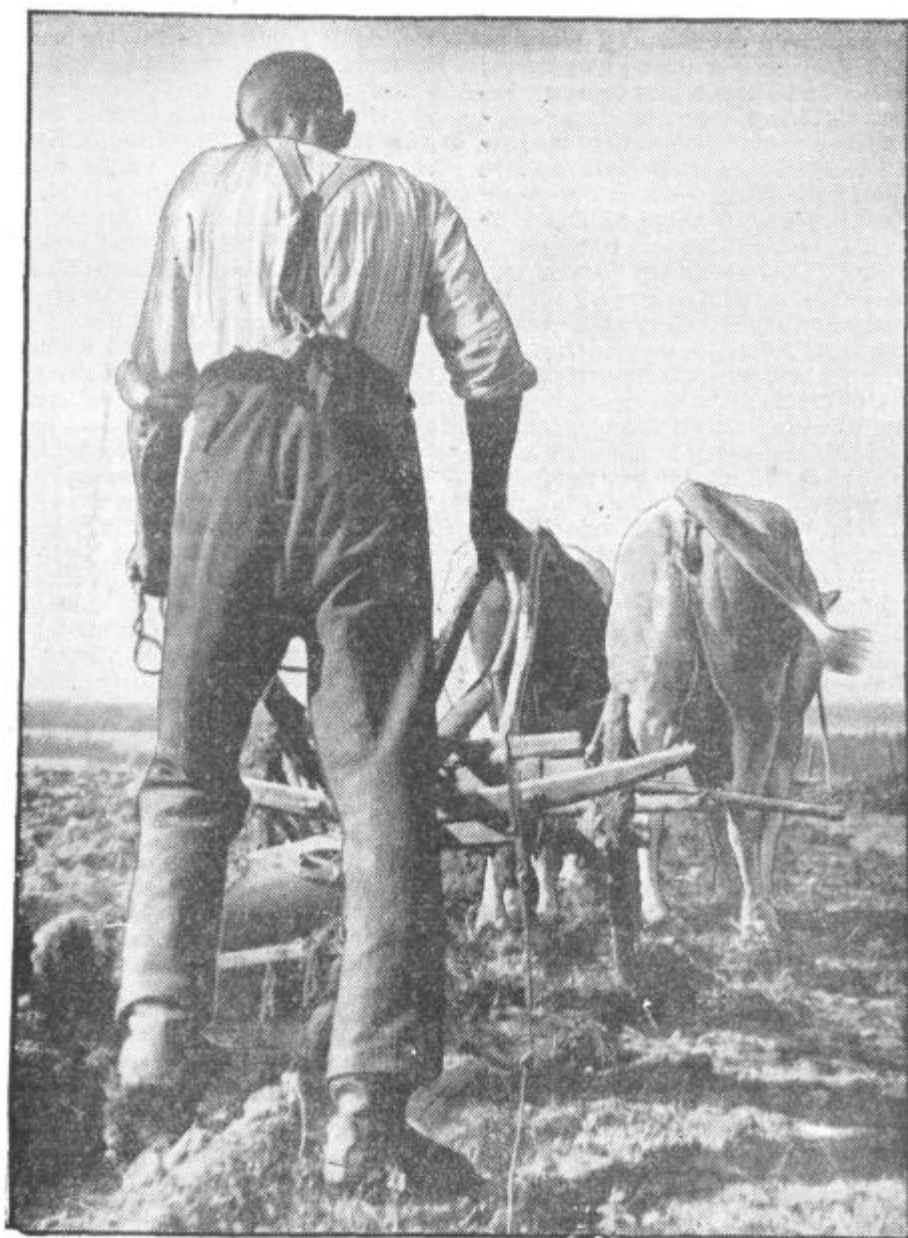
prišla naravoslovje in tehnika do »točke«, ki jo označa l. 1800., je bil njun nadaljnji razvoj neizogiben. Ustaviti bi ga bilo mogoče le z vnanjo silo, ki pa je po naših pojmih o višji duhovni kulturi nedopustna. Saj je pod njo trpela Evropa stoletja, tako da jo danes nihče ne želi več. Pripomniti moramo, da prav temu razvoju tudi iz etičnega in religioznega stališča ni kaj oporekati, kajti »dobra je vsa stvaritev« (sv. pismo), tudi nova stvaritev, ki se po človeškem duhu izvršuje v tehniki. Žepna ura in radio aparat sta enako občudovanja vredni umetnini stvarjenja, kot list na drevesu ali človeško telo; da je prvo postalo zavedno, drugo pa nezavedno, je le postranskega pomena.

Nadalje je treba izrecno pibiti, da niso — vsaj v začetku ne — nastale tehniške pridobitve, kot to danes mnogokrat mislimo, iz pohlepa po denarju. Iznajditelji so z njimi večinoma hoteli obdariti človeštvo, mu lajšati življenje ter napraviti posameznika zadovoljnejšega in srečnejšega. Seveda se je marsikje zgodilo prav obratno. Mnogokrat je iznajdba le enega stroja vzela širokim ljudskim plastem njih dolgoletni zasluhek ter prinesla tako tisočerm gorje, izseljevanje in obup. Nič manj pogosta pa ni obratno iznajdba, katere so se tisoči besno branili, ker so se bali težkih gospodarskih izgub, postala prav tistim tisočem blagoslov. Vidimo torej, da zasleduje tehniške iznajdbe slična usoda kot velike države in vojaške odločitve.

Kljub vsem ugovorom pa je vendarle celotni rezultat tehnike velik gospodarski podvig človeštva. Kajti nedvomno je, da bi brez tehniških napredkov (v širšem smislu besede, vključno racionalno poljedelstvo) ne mogle kulture evropske države prehraniti niti tretjine svojega sedanjega prebivalstva. Neoporečno dejstvo je tudi, da je postala povprečna življenjska stopnja v kulturnih državah mnogo višja kakor je bila še pred 70 do 100 leti ali pa še prej. V stanovanju, kjer je na primer stanoval slavnj umetnik in učenjak A. Dürer v Norimbergu, bi se danes počutila najpreprostejša družina sila nesrečno. Marsikateri bo tej trditvi oporekal ter ome-

nil bedne stanovanjske razmere velikomestnih delavcev. Ali ni mu težko odgovoriti, da ima taka primera veljavo le tedaj, če jo uporabimo vsaj na približno enako socialno plast v raznih stoletjih. Proletariata v današnjem smislu prej skoraj ni bilo. Kolikor pa je obstajal (seve: malo drugačen), brezdvomno ni imel boljših stanovanjskih razmer, temveč mnogo slabše od današnjega indu-

strijskega delavca. Treba si je le bití na jasnem, kako ogromen napredek smo dosegli v današnjih pripravah za razsvetljavo in kurjavo, da se nam bo takoj porodil dvom, če bi mnogoštevilni hvalilci nekdanjih dobrih časov hoteli resnično menjati z njimi. Pa to so končno le vnanje stvari, katerih posest nam je danes samo po sebi umljiva, ki bi jih pa le težko pogrešali: s prometnimi

TRDO DELO NA TRDI ZEMLJI

sredstvi omogočeno svobodno kretanje; sniti se kjerkoli s svojci in prijatelji; priti po poročevalskem omrežju v miselno izmenjavo s komurkoli; odprava grozних bolezni kuge in kolere, izvedba operacij brez bolečin itd. S temi stvarmi občuje večina ljudi kot z nesebičnimi prijatelji, ki vedno voljno pomagajo; dokler jih ne pogrešamo. nanje sploh ne mislimo.

V celoti nam more torej tehnika z mogočnim plusom preglasovati zgoraj omenjene negativne obdolžitve. K plusu pa se pridružuje še jak ugovor: da zgoraj označene žalostne posledice industrializacije našega življenja po večini niso neposredna krivda tehnike same, marveč le gospodarskih razvojev, ki so se navezali na določene tehniške pridobitve. Bilo bi, vsaj teoretično, še vedno mogoče, da bi dalekovidni državniki odvrnili zle posledice, če bi bili usmerili gospodarski razvoj v prave tokove, tako da pri tem ne bi trpele posamezne tehniške iznajdbe. Vendarle si ne moremo kaj, da ne bi k temu dodali dve omejitvi, ki nikakor nista v prilog tehnike. Ni namreč možno trditi, da sta vse neprijetne plati povzročili le napačna gospodarska in socialna organizacija. Mnogo krivde moramo pripisati procesu samemu. Tako predstavlja že osnovno delo vse današnje tehnike: kopanje premoga, delovni postopek, ki je in bo ostal, pa četudi ga izvršujejo z najnovejšimi pripomočki, neprijetna zaposlitev, katero izvrševati bi se večina hvalilcev »napredka« silovito upirala. Razen tega je še nešteto tehniških obratov, kjer je delavčevo zdravje v večni nevarnosti. To je torej prva omejitev. Druga pa je odgovor, ki ga na prvo dajejo prijatelji tehnike. Po njihovem mnenju dokazujejo omenjeni pojavi, da še ni dovolj nadomeščena delovna moč s strojem, ki bi moral prevzeti vsa »nevarna« dela. Ali preden naj obvelja ta načelni ugovor, je potrebno odgovoriti na zelo važno vprašanje: Da-li postaja z vedno večjim nadomeščanjem človeškega dela po stroju razmerje med nezaželenimi in nevarnimi deli vedno manjše? Kajti ne smemo pozabiti, da je treba stroj, ki naj nadomesti delovni postopek A, napraviti po celi vrsti delovnih postopkov L, M, N, ki se večinoma tudi opravljajo s stroji, potrebujejo pa vendarle človeško silo. Dasi to delo mor-

da ni neposredno škodljivo, je pa vendarle mehanično in duhamorno. To vprašanje ni enostavno rešljivo. Saj ni mogoče reči, če se tako ne bi morda stroj preveč razširil — v škodo človeka.

Tako smo prispeli do najtežavnejšega vprašanja celotnega problema: Kakšen je učinek tehnike na duhovno življenje človeka. Pomisleke, ki so jih izrazili v tem smislu proti tehniki, moremo uvrstiti v dve skupini. Z ene plati se šteje tehniki v zlo, da je »zmehanizirala« vse naše poklicno delo (ne samo industrijskega). Z druge plati jo obdolžujejo, da preoblaga človeka z vnanjimi »kulturnimi dobrinami«, ki so v resnici — saj je njih posest le vnanja, ne pa vrasla v notranjost — le civilizatorična pokost, nikakor pa ne prava kultura. Ona naj bi človeka nasprotno odvrčala od višjih kulturnih dobrin. Prvi pomislek zadeva nedvomno najobčutljivejšo točko vsega novodobnega razvoja. Saj ni dvoma, da je moderna »duhomornost dela« posledica potencirane delitve dela, grozno trpinčenje že po najmanjših kulturnih potrebah hrepenečega človeka. To seve ne izključuje dejstva, da obstaja dokaj npravov, katerim je le mehansko delo všeč, ker nimajo veselja za umnejše delo. Tu vstaja najresnejši problem bodočnosti, ki ga že mnogo poklicanih zaman rešuje. Kar se pa druge obdolžitve tiče, zadržitev višjih kulturnih potreb z vnanjimi, lahko dosegljivimi tehniškimi vrednotami, ne moremo kaj, da ne bi onim, ki tehniko tako dolže, zaklicali: Sam si mož! Današnji »izobraženec (pa četudi je resnično izobražen) je do tehniških stvari, ki jih vsakodnevno uporablja, v istem razmerju kot bahač do svoje, z umetninami in literarnimi zakladi bogato natrpane vile, ki jo je zgradil najslavnejši arhitekt dežele. Saj poseduje vso to bogatijo in le vnanje, ker jo pač more »kupiti«; on ne gospodari nad stvarmi, marveč gospodarijo stvari nad njim. Ali v tem primeru se to skaženo razmerje splošno spozna in graja, medtem ko se pri tehniških predmetih to sploh ne čuti.

Kdor hoče tu doseči izboljšanja, naj pred vsem skrbi, da ne bo duhovnim vodjem naše dobe še vedno vse naravoznanstvo in tehnika terra incognita (nepoznana dežela) Če bo to dosegel, bo samo po sebi prenehalo gospostvo predmeta nad človekom. Pripomba, da že sama množica tehniških predmetov zadržuje človeka, je brezmiselna. Kdor že

namreč postal resnično gospodar nad nekim kulturnim območjem, temu ne škoduje še tako velika množica posameznih njenih izdelkov. Saj bi potemtakem morali isto trditi tudi za upodabljajočo umetnost, literaturo itd. Čeprav mečejo torej obdolževalci tehnike temno senco sami nase — da merodajni činitelji temu vprašanju še danes niso kos, dokazujejo šolska vprašanja v večini kulturnih držav — ostane v nekem oziru vendarle nekaj resničnega na trditvi, da morejo po moderni tehniki pretvorjene življenjske razmere marsikje škodovati.

Pri tem ne mislimo toliko na noro prehitivanje današnjega življenja, ki je tako posledica gospodarsko socialnega razvoja kakor tudi tehnike. Mišljena je preobložitev modernega človeka z vsemi mogočimi vtisi, ki so v večji ali manjši meri posledica tehniški izpopolnitvi prometnih in poročevalskih sredstev. Pa tudi v tej smeri moramo precejšnji delež odvzeti tehniki ter jo pripisati pohlepu po zaslužku, ki vzbuja brez predsodkov potrebo po senzacijah, samo da pri njih zasluži. V tem smislu bi modrejša zakonodaja mogla marsikatero škodo zmanjšati. Ali tudi ta nikakor ni v stanju, da bi odpravila ta problem s sveta. Kajti množica vtisov, ki jih mora sprejemati človek, postaja vedno resnejši biološki problem. Biologija nas namreč uči, da ni mogoče kar naprej stopnjevatih novih vplivov in novih vtisov, ki zadevajo posamezni individuum. Tu torej ne smemo enostavno obiti biološke zakone z odgovorom, da se bo človeštvo tem novim razmeram že samo privadilo, kakor se je že mnogočemu dosedaj. Res je, da zaseda človek izmed vseh živih bitij največji del sveta ter lahko zaradi svoje iznajdljivosti uspeva pod najraznovrstnejšimi pogoji. Ali jasno je tudi, da ni mogoče alpske rastline presaditi na barje in morske živali »prenesti« v puščavo. Enako se človek ne more hipoma navaditi novih razmer — šele v stoletja trajajočem razvoju se jim more prilagoditi. Moramo si biti svesti, da ima tudi odpornost živcev svoje meje. Semkaj spada tudi problem mestnega trušča, ki z rastočim avtomobilskim prometom postaja vedno hušji.

S temi vprašanji, ki nanje v tem okviru ni mogoče podati dokončnega odgovora, se bo morala baviti biologija, ki bo edina v stanju dati zadovoljive rešitve. S samimi frazami se tu ne opravi

ničesar, pa tudi s hvalisanjem »lepih starih časov« ne. Kajti prav na tem mestu je treba rešiti vprašanje: Kako bi se dovedel v sklad razvoj, ki je nedvomno historično potreben in nezadržljiv, z elementarnimi duhovnimi potrebami človeka, ki jih z enostavnimi dekreti ni mogoče odpraviti. Če se ta problem ne bo zadovoljivo rešil, bo njega posledica, da se bo kultura uničila sama od sebe, ker bo odpravila pogoje, pod katerimi more edinole uspevati: namreč obstoj zdravih in v veselju delujočih ljudi.

Po B. Bavinku — M. A.

Lünemann: ŽERJAVI (lesorez)

KOŽNO SEME

Pri ranah, ki nastanejo zaradi opeklin ali nekaterih operacij, se defektna koža dostikrat zakrpa na ta način, da se presadi tjakaj košček žive kože s kakega drugega dela telesa. Na kliniki v Cincinnati (USA) pa so zdaj začeli uporabljati neko drugo metodo za krpanje takih mest. Koža se ne presaja v kosih, marveč se nadrobno zmelje in v tem stanju nanese na rano. »Kožni prašek« brž priraste na prirodnem redišču, stanice se začno množiti in kmalu se defekt prekrije z novo kožo. Zanimivo je, da se obnese sejanje namestu presajanja vzlic temu, da pade mnogo kožnih delcev na novo redišče z obratno plastjo.

EVGENIKA

DR. MAKS KREMŽAR

N A D A L J E V A N J E

Katoliški pater Hermann Muckermann, strokovnjak za evgeniko in rasno biologijo, ki spočetka ni hotel ničesar vedeti o kakšni sterilizaciji in se je izjavil proti njej, rekoč: »Manjvrednim enostavno vzeti možnost razploda z operacijo, je iz etičnega stališča zavreči; v celem pa je stvar neizvedljiva in v rasno-higienskem oziru brez pomena« — se je kasneje prepričal o njeni potrebnosti. Poudaril je, da naj se sterilizacija izvede povsod tam, kjer ugotove strokovnjaki dedno obremenjenost in kjer se trajno aziliranje ne da izvesti. Enciklika (»Casti connuoi«) papeža Pia XI. l. 1930 je zavrnila sterilizacijo iz evgenične indikacije. Tudi Niedermeyer, zdravnik za ženske, in dobro podkovan v teh vprašanjih, je dejal, da sterilizacije ne prepoveduje samo specifično katoliška morala, ampak že naravno pravo; iz stališča čiste naravne etike bi prišli do istega zaključka kot omenjena enciklika.

Evangeljski teologi so v zadnjem času pričeli razmotrivati o vprašanju sterilizacije. Konferenca strokovnjakov je bila mnenja, da je zahteva po umetni sterilizaciji v gotovih primerih iz versko-nravnega stališča upravičena. V vsakem primeru pa je zvezana ta odločitev z veliko odgovornostjo na račun vesti odgovornih činiteljev, ki naj bi se odločili za sterilizacijo samo takrat, kadar ni dana nobena druga možnost, da se degeneriranci izločijo iz propagacije. Strathmann je zastopal krščansko stališče in priporočal aziliranje. Nasprotno pa je Bavink bil mnenja, kdor se brani evgeničnih ukrepov iz krščanskih interesov, dela na to, da se bo svet napolnil z nadaljnji tisoči in sto tisoči degenerirancev. Ne smemo se sklicevati na božjo voljo. Komur je pri srcu, da se sposobni plode v čim večji meri in nesposobni v čim manjši, temu ne preostaja pač nobena druga pot kakor ta. Ze imenovani Boeters, ki je l. 1924 izdal proglas je l. 1928 izdal drugega, ker s prvim ni dosegel zaželjenega uspeha. Ta zakonski osnutek je nekoliko drugačen od prvega.

1. Vsi umobolni, slaboumni, epileptiki in moralno bolni se imajo iz zavodov odpustiti, potem ko so bili sterilizirani.

2. Kaznjencem, pri katerih je dokazana dedna manjvrednost, se ima dati svoboda potem ko so bili sterilizirani. Kot dedno manjvredne je brez nadaljnega smatrati pijance, morfiniste, kokainiste, vagabunde in cigane. Za recidivne seksualne zločince pride v poštev samo kastracija.

3. Kaznjenci s pljučno tuberkulozo naj se odpuste, potem ko so bili sterilizirani na lastno željo.

Tudi ta zakonski osnutek ni vodil do praktičnih rezultatov.

L. 1929 je psihiater v Hamburgu Kankleit objavil spis o sterilizaciji. Njegove misli so naslednje: Treba je posvečati več pozornosti kot doslej umobolnim, slaboumnim, epileptikom in psihopatam, ker tvorijo po svoji odpustitvi iz zavoda rasno-higiensko nevarnost. V mnogih primerih bi lahko bolnike odpustili, ako bi bili sterilizirani. Z javnim oskrbovanjem bolnikov pa postaja sterilizacija še bolj aktualna. Z ozirom na današnje stanje nauka o dednosti, z ozirom na usmeritev vodilnih strokovnjakov na polju sterilizacije in z ozirom na vladajoče pomisleke v širokih masah naroda, je prisilno sterilizacijo odsvetovati. Priporočati pa je sterilizacijo na željo ali na pristanek in potrebuje nujno zakonske podlage.

Vršile so se mnoge razprave, ki so vse poudarjale prostovoljno sterilizacijo zaradi pomanjkljivega nauka o dednosti, čeprav je zakonska ureditev potrebna. 1933. l. je izšel v Nemčiji zakon, da se prepreči dedno bolno potomstvo. Navedel bom poedine točke.

1. Kdor je dedno bolan, more biti s kirurškim posegom steriliziran, ako je po skušnjah zdravniške vede pričakovati z veliko verjetnostjo, da bo potomstvo tudi dedno bolno.

2. Dedno bolni so v smislu zakona:

- a) prirojeno slaboumni,
- b) shizofreniki,
- c) prirojena padavica,
- d) prirojen sv. Vida ples,
- e) prirojena slepota,
- f) prirojena gluhot,
- g) težka telesna iznakaženja,
- h) alkoholizem.

3. Sterilizacija ima predlagati pred izpolnjenim 18. letom ali pa pri slaboumnosti pravni zastopnik. Predlog lahko

stavijo tudi uradni zdravniki in ravnatelj zavodov.

4. Sterilizacija se izvrši samo v zavodu in nikoli od zdravnika, ki jo je predlagal.

5. Stroške nosi državna blagajna za sodni postopek, za operacijo bolniška blagajna, ako je oseba član blagajne, pri drugih deloma država, deloma oseba sama.

6. V vseh drugih primerih je operacija (kastracija) dovoljena samo iz vitalne indikacije in na pristanek prizadetega.

7. Vse osebe, ki so imele opraviti pri sodnem postopku in izvršile operacijo, so dolžne molčati.

Število oseb, ki se lahko poslužijo tega zakona, je v Nemčiji okroglo 1 milijon.

Ločiti moramo nujne primere, ki niso vedno težki. Tako n. pr. so evgenično nujni oni primeri, ki imajo največ prilike, da se plodé, medtem ko težki idioti ostajajo celo življenje v zavodu in jih ni treba sterilizirati. Zakon ne omenja zločincev, ker ne mara očitvidno delati vtisa, da bi bila sterilizacija kazen. Pržakovati pa je v kratkem zakon glede kastracije seksualnih zločincev in glede sterilizacije zločincev iz navade. Zakon zahteva predlog, ki ga predloži prizadeti bolnik ali pa pravni zastopnik. K temu predlogu mora izstaviti zdravnik, ki

je aprobiran samo za Nemčijo, spričevalo, ki potrjuje, da je bil prizadeti bolnik o bistvu in posledicah sterilizacije podučen. Predlog stavi lahko tudi uradni zdravnik in ravnatelj zavoda. Odločitev, da se predlogu ugodi, pripada sodišču (Erbgesundheitsgericht), ki sestoji iz sodnika, uradnega zdravnika in iz aprobiranega zdravnika, ki je več nauka o dednosti. Razprava je tajna. Zdravniki, ki so klicani kot izvedenci ali pričé, so razrešeni molka, ki jim ga nalaga poklic. Proti razsodbi sodišča se more napraviti priziv na višje sodišče (Erbgesundheitsobergericht). Rzsodba tega sodišča je dokončna. Zdravniki imajo pri obeh sodiščih absolutno večino.

Ako je sodišče sterilizacijo dokončno odločilo, se ima ta izvršiti tudi proti volji prizadetega, ako ni prizadeti sam stavil predloga. Tu vidimo, da sterilizacija ni prostovoljna, temveč samo predlog. Kajti zakon brez sile ni zakon in sila je podlaga vsakemu zakonu. Da pa ta zakon dovoljuje silo, v tem je razlika vseh prejšnjih zakonskih osnutkov. Nikogar zakon ne sili, da stavi predlog za sterilizacijo; čim pa je predlog od sodišča potrjen, tedaj se izvaja zakonska sila. Zakon je stopil v veljavo 1. jan. 1934. Pripravljenih je še več ukrepov, ki naj služijo blaginji naroda.

D A L J E

RAOUL PONCHON — 80 LETNIK

Kakor mnogi mladi slovstveniki tako se je tudi popevkar Ponchon, neizčrpni slavilec vinskega soka, rad smejal na račun raznih akademij. V svoji zbirki »La Muse au Cabaret« je vzel na muho Goncourtovo akademijo in se ji rogal v temle tonu:

Qui diable encore s'Intéresse,
Dites moi, par le temps qui court,
A ces compresses de la presse
Que furent les frères Goncourt?

Po naše: Kdo vraga se še zanima, recite mi, v današnjem času za ta obkladka tiškovin, kakršna sta bila brata Goncourta?

To montparnassovsko noto so pred 40 leti ljudje prav uživali. Vendar pa ni bila ovira, da ne bi bil vrli Ponchon o priliki zasedel izpraznjenega sedeža v tej učeni družbi. Sicer je bil samo pesnik in ni nikakor ustrezen pogojem, kakršne stavi ta organizacija za sprejem svojih članov. Ali njegov malo starejši prijatelj Léon Hennique, pisec romana »Dévouée« (Vdana) in takratni predsednik, ki je vedel da avtor Gostilniške Modrice ni v bogve kako sijajnem gmotnem položaju, si je na vso moč

prizadeval, da so ga izvolili za uda. Tako mu je priboril plačico 5.000 frankov na leto, s katero je nekdanji veseljak prirnil v miru do svojega 80. leta, ki ga v kratkem proslavi.

D.

NAJSTARŠI NASLOVNIK V EVROPI

Za cesarja Leopolda I., ko se je Dunaj, oproščen turške grožnje, gospodarsko opomogel in štel nad 100.000 duš, si se moral zaradi naslovov obračati na poštnega zornika, saj takrat še ni bilo adresarja. Zato je poštar Janez Jordan na svoje stroške izdal knjižico z naslovi vseh hiš in jo brezplačno razdal 1. januarja 1701 svojim podnajemnikom z novoletnimi čestitkami. Poleg hišnih posestnikov so bile imenoma navedene tudi vse dunajske gostilne takor tudi njih odličnejši gosti. Ta prvi naslovnik, ohranjen samo v dveh izvodih (mestna in vseučiliška knjižnica), je bil obenem prvi poštarški koledar. Po l. 1702 je izhajal z zabavnimi dodatki, ugankami, kratkimi novicami. Ohranil se je v taki obliki do l. 1914. na novo se je pojavil v letošnjem januarju.

(k)

PO JUŽNI AMERIKI

F. SLOVNIK

Boj za obstanek me je vrgel v svet. Napolnil sem culo, jo zadel na rame in odšel s trebuchom za kruhom.

Pred desetimi leti sem stopil v Ljubljani v večerni brzi vlak. Vlak se je pomaknil. Zbogom Ljubljana, se mi je iztrgalo iz ust. Vlak je zdrvel v noč... Sedel sem ob oknu, strmel v pokrajino,

pretresel, ko sem se zavedel, da sem tujec, da sem padel v Argentino, kakor bi padel na luno. Tuji ljudje. Tuji običaji. Tuja govornica. Tesno mi je postalo pri srcu. Kje si, domovina? Kakor omotičen sem taval po cestah. Morje ljudi je valovilo preko njih in val me je zanesel v vrtnec vele mesta, ko sem se zavedel resničnosti.

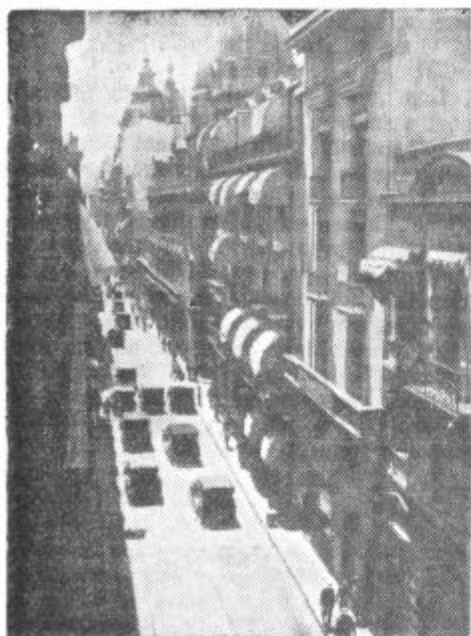

jo občudoval in se v mislih poslavljaval od nje, ki je morda ne bom nikoli več videl. Brzi vlak me je prepeljal skozi Avstrijo in Švico v Pariz. Ogledal sem si francosko prestolnico, in nato odpotoval v Cherbourg. Vkrca sem se na angleški ocean-ski parnik »S. S. Arlanza«, ki me je preko velike luže prepeljala v Buenos Aires...

Zdaj sem tu, — obljubljena dežela! Po dolgoletnih željah in trpljenju hodim po tvojih cestah. Ti, ki milijoni upirajo sreče željni svoje oči vate, zdaj sem tvoj... Vztrepetal sem. Mraz me je

Brez službe. Hodil sem od podjetja do podjetja. Naposled sem dobil mesto tehnika. Ščasoma sem se privadil vele-mestnemu življenju, se naučil govornice in privadil običajev Buenos Aires ima poltretji milijon prebivalcev. Pravi Babilon. V njem čuješ govornice vsega sveta.

Čas je hitel. Želja za dogodivščinami me je gnala v notranjost. Odšel sem v daljno Patagonijo, kjer sem prvič ugle-dal petrolejska ležišča. Patagonija je peščena puščava, velikanska nepregledna

BUENOS AIRES: Posnetek ene stranskih ulic z balkona mojega stanovanja

ravnina, Pampa imenovana se razteza tja do Kordiljer. Iz nje se dvigajo modre gore. Dežuje redko kdaj. Vihar je vsakdanji pojav in človeku, ki pride na Pampo, zanese pesek v oči pozdrav. Vsa Patagonija ima revno vegetacijo. Domačini goje samo ovce, drugih živali skoro ne poznajo. Glavni in največji pridelek

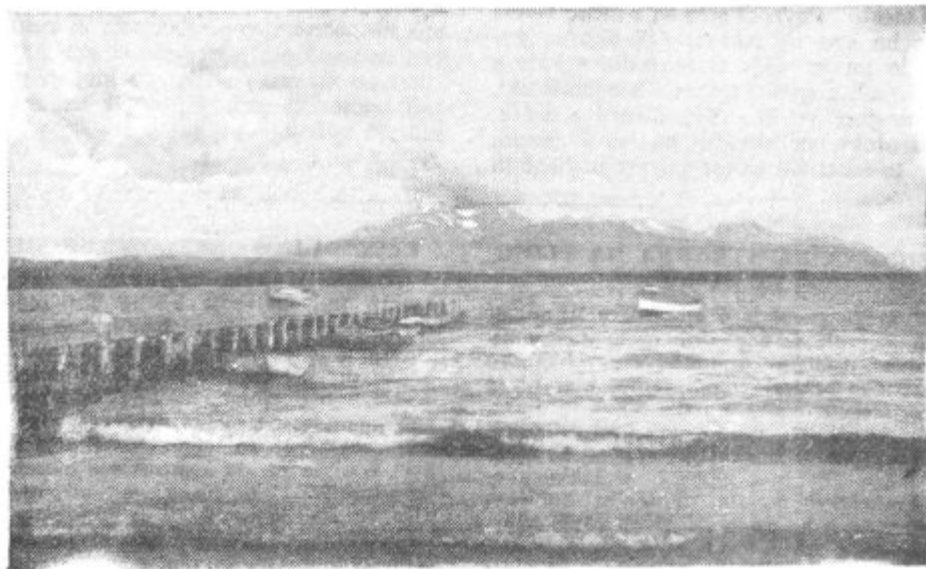
Patagoncev sta volna in petrolej. Iz Patagonije sem potoval na Ognjeno ozemlje, da Rta Horna, od tu preko Magayanske ožine v mesto Punta Arenas, ki se zdaj imenuje »Magayanes«. Magayanes leži v republiki Chile. V mestu je nad polovico hrvaškega prebivalstva, večinoma Dalmatincev, ki se pečajo s plovo in ribolovom. Po dolgih letih sem začul domačo govorico. V mestu sem se počutil kakor doma. Težko sem se ločil od njega. Kadar je človeku najlepše, ga valovi odtrgajo od grude in odneso s seboj.

Vkrcał sem se na ladjo, ki me je prepeljala v Brazilijo, v mislih pa sem se vračal v ljubko mesto, ki se mi je zavedno vtisnilo v spomin. Kdaj bom spet slišal domačo govorico, mi je vedno udarjalo v glavo in z zavestjo, da sem

Petrolejska ležišča v COMODORO RIVADAVIA (Patagonija)

tujec, sem prispel v Santos. Mesto leži v ozkem zalivu ob Atlantskem oceanu. Ima krasno moderno opremljeno prista-

TIERA DEL FUEGO (OGNJENA DEZELA iz magayanske ožine)

nišče. Tu so največje zaloge kave na svetu. Dan za dnem vozijo ogromne ladje kavo v vse dele sveta. Kava je tamošnjim prebivalcem najljubša pijača. Pijejo jo kot pri nas vodo. Srce me je zbolelo, ko sem bil priča, kako so vlažilci na odprto morje zapeljali kavo ter

RIO DE JANEIRO: Canal do Marquês

se je na morju iznebili, ker jo preveč pridelajo. Da ne bi cena kavi padla, jo uničujejo.

Iz Santosa sem potoval z gorsko železnico v Sao Paulo, ki ima 700.000 prebivalcev. Iz Sao Paula sem se peljal z avtomobilom po lepi asfaltirani cesti v Rio de Janeiro — srce Brazilije. Rio de Janeiro je svetovno znano mesto, znamenito zlasti po svoji očarajoči okolici in nočnih zabaviščih. Mesto ima lepo lego, vsa okolica je polna bujne tropske vegetacije. Krasen botaničen vrt napravi na tujca mogočen vtis. Tu je mnogo izletnih točk, kakor jih ne nudi zlepa kako drugo velenje. Povzpel sem se z žično železnico na Pao de Asucar (Sladkorna gora) in na še višjo Corcovado, s katere se ti nudi pogled na mesto z nebotačniki, za mestom veliki zalivi, posuti z nešte-timi otoki, na vzhodu pa sinji ocean. Vse to se ti zdi kakor povest iz tisoč in

ene noči. Če ne bi bilo vražje vročine, ki vlada tu, bi bil ta kotiček sveta človeški raj...

Lepi kraji, živahni ljudje in privlačnost velenestnega življenja me niso obdržali na suhi zemlji. Vkrca sem se na ladjo ter se odpeljal mimo severne Brazilije, proslule Guayane, kjer žive kaznjenci. Mimo otoka Trinidada, kjer sem nekaj dni prebival, sem končno prispel v Venezuelo, po domače bi rekel »Male Benetke«. Venezuelo so nekatere združene države v severnem delu Južne Amerike. Ime »Male Benetke« so jim dali Španci ob prihodu v Novi svet, kjer so povsod, kamor so prišli, našli stavbe na koleh. Glavno mesto je Caracas, ki ima popolno špansko lice.

Indijanske kolibe
na MARACAIBSKEM JEZERU

Iz Caracasa sem prišel v Maracalbo, kjer sem se uvrstil v brezposelni kader. Pritiskal sem na kljuko, iskal si službe; a povsod sem čul isto; no job four you, vas ne potrebujemo. Žalosten in razočaran nad »obljubljeno deželjo« sem se potikal po mestu, posedal po klopih in si lečil rane, ki sem jih dobil na zadnji morskii vožnji.

D A L J E

OGROMNA ELEKTRARNA NA PLIMO IN OSEKO

V zvezi z načrti o elektrifikaciji angleških železnic je angleško prometno ministrstvo izdelalo osnutke za velikansko električno centralo ob Severnu, kjer bi se izkoriščala energija morske plime in oseke. Višinska razlika morske gladine pri plimi in oseki znaša tamka do 116 m najmanj pa 63 m. Za časa plime bi se lahko akumuliralo 360 do 700 milijonov kubičnih metrov morske vode ki bi ob oseki gnala turbine. V tej centrali bi se letno produciralo za 16 milijarde kilovatnih ur električne energije. Zgradba bi veljala ca. 7 milijard Din.

UČINKOVITOST SREDOBEŽNE SILE

Fotografija lahko registrira s svojimi aparati tudi največje brzine. Pri zadnjih vožnjah rekordnega avtomobilskega vozača Malcolmja, kjer so bile mestoma dosežene brzine do 400 km na uro, se je posrečilo doseči z razmeroma majhne oddaljenosti popolnoma jasne snetke drvečega voza. Na teh fotografijah so tehnik, ki jim je šlo v prvi vrsti za to, da ugotove vse morebitne deformacije, ki bi jih utegnil utrpeti voz med vožnjo, ugotovili da se je premer gumijaste pnevmatike med vožnjo povečal za celih 25 mm. Gre za silni učinek sredobežne sile, ki doseže pri ogromni brzini, s katero se vrte kolesa, sile več tisoč kg.

TAHINIRANJE IN ŠE KAJ

Janko Kač je v »Jutru« 22. IV. prikazal fik vojska obotavljavca, mudljivca, izmuzneta, nazvanega med svetovno vojno v Avstriji tahinirar, kar mu zveni na grško tahýs (hiter); a po smislu mu ta razlaga ne ugaja, saj kaže na moža, ki se počasi in previdno izogiblje nevarnosti. Prej bi se smel približati češkemu glagolu tahnouti; (po)tegniti, vleči, vlačiti. Seveda tudi ta ne bo prava, pač pa se mi zdi, da tiči tukaj francoski izraz taquinier: nagajati, dražiti, zbadati. Glas k Nemec govori s pridihom, torej h, nedoločniško končnico pa izpremeni v -ieren. Tahinirati zna vojak, ki se vedno vpišuje kot bolan in dela zdravnikom zgago. V francoski žlobodravščini se taquinier rabi v raznih rečenicah (Glej Dr. C. Villatte: Parisismen), zato je prav verjetno, da so ga poznali nemški Mahaoni.

Ker smo že pri tujkah, naj omenim članek »O poreklu i upotrebi nekih stranih reči«, ki ga je naš rojak iz Postojne, dr. Albin Vilhar, avtor srbskohrvaško-slovenskega besednjaka, priobčil v Glasniku jugoslov. prof. društva (marec in april 1934). V ta mesečnik prav za prav razpravica ne sodi, pač pa v kak dijaški list, saj obravnava večidel znane pojme. Vendar priznam, da nisem vedel za razlago zdravila veronala; izumitelj tega leka, kemik Emil Fischer, se je prav takrat odpravljal v Verono, zato ta naziv. Dalje nisem še čul, da je naš pečat isto kot lat. pix, smola.

Čemu se g. Vilhar drži izraza indogermanski (Nemci so ga skovali v svoji napihnjenosti, prav je indoevropski: na enem koncu so Indii, na drugem pa razni romanski jeziki ter anglosaksonski), govoreč o številu osem? Grška oblika októ mu vzbujta misel, da je to dvojninska oblika, torej dve četverki. Potemtakem bi se to reklo, da so ljudje v neki dobi znali samo do 4 šteti. Na ta način bi se latinski števniki novem za devet mogli objasniti: kadar so šteli dvakrat po štiri, so počeli iznova, ker to je pomen te besede: lat. novemnovus, nem. neun-neu, frc. neuf-neuf itd.

Stance ali ottave rime, po naše osmerice, je uvedel razustni Boccaccio. Italijanska beseda stanza pomeni: izba. Stanca je Danteju soba vse umetnosti kakpe pesmi. Podobno je pri Bizantincih beseda oikos (hiša) značila neko vrsto kitiče.

Pri romanskem izrazu za balado, od ballare; plesati, naj omenim iz Grafenauerjeve Čitanke V, 280, da škotska balada bržkone izvira iz keltsčine, gwaelawd (recl: wálad), kar pomeni narodno popevko.

Pri arabski maski in maskari sem se spomnil, da v dolensko notranjskem kotu govorijo: mačkora, naslonjeno na mačko. V istem kraju sem slišal lërfa, kar ima Vilhar kot larfa, lorfa, od lat.

larva, to pa je v zvezi z »lare«: domači bog zaščitnik, duh umrlih, vampir.

Tragedijo so nam tolmačili tako, kakor si jo je baje prvi srbski prevajalec Goethejevega Fausta: »Šaka, jarcospév, od Jovana Vukohoda Geteta.« Vilhar se pridružuje novejšemu pojmovanju, da namreč trágos pomeni mladiča, efeba. Iz Schmidtovega grškonemškega slovarja (1847) vidim, da se tragidzo prevaja: po kozlu smrdeti, hotljiv biti, goden biti za ženitev.

Grimaso zvrča na anglosaksonsko grima (krinka), ki nemara tiči tudi v imenu Kriem-hilde, velike junakinje v Nibelungih.

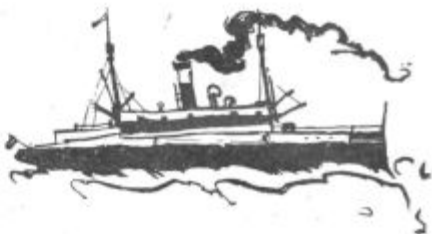
Bajaco, ital. pagliaccio, se zove, poroča Vilhar, po velikanski slamnati batin, kakršno ta smešna oseba nosi vedno s seboj. Toda besednjak Rigutini-Bulle (1897) razlaga: po ohlapni opravi, ki je podobna slamnjači.

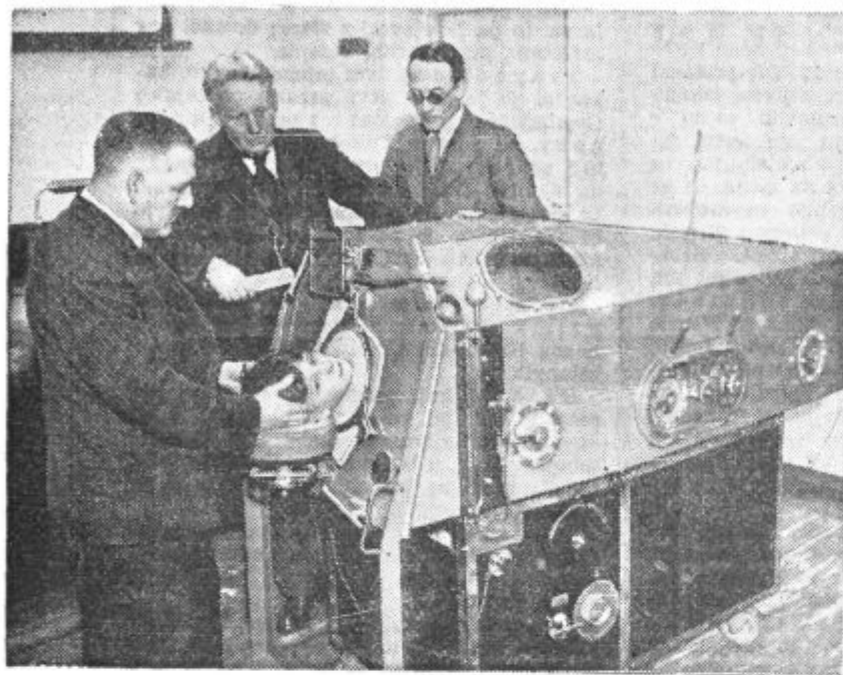
O harlekinu (pavliha, burkež, glu-mač) ugiblje, ali ni v zadnji analizi iz nem. Erikönig-a, ki ga je Koseski poslovenil: Jelšni škrtat.

Film je v angleščini kožica, mrenica, mezdvá, opna. Sorodno nemško Fell, tudi lat. pellis, pellicula. Poslednji naziv pogosto rabijo romanski narodi za film. Tudi grščina pozna ta koren: pella = koža, usnje; erysipelas = pšen, šen, belokrajinsko jarbolec in vrbaneč. Oba zadnja izraza se mi vidita močno potvorenjena izposojenki iz grščine.

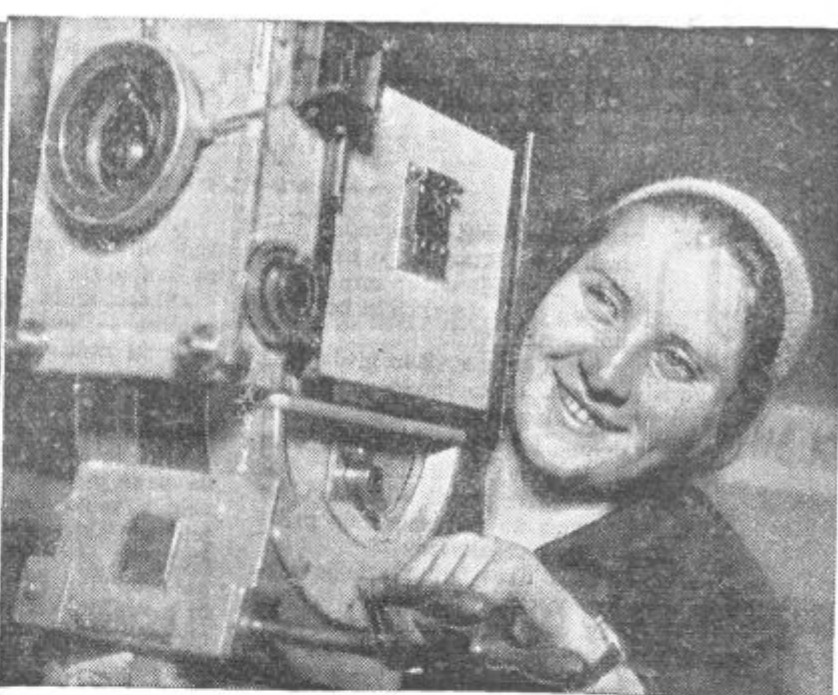
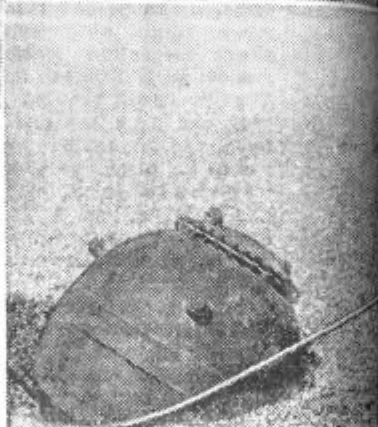
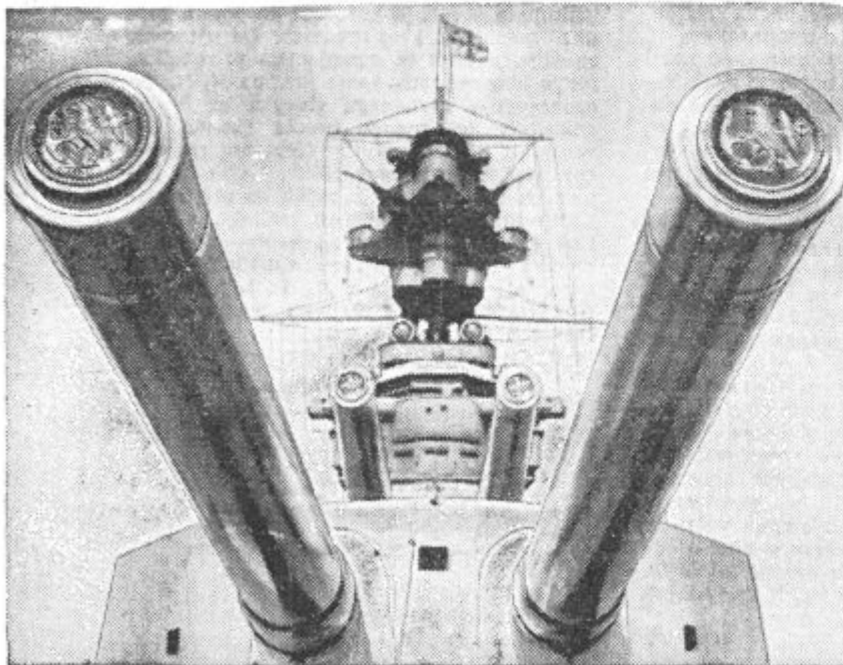
★

V februarski številki istega Glasnika je dr. N. Majnarič poročal o Lamerjevem antičnem slovarju Wörterbuch der Antike, založil A. Kröner, Leipzig, 1933, str. 784. Priporoča ga vsem učiteljem klasičnih jezikov, češ, da jim utegne prišepetati dokaj prikupnih stvari, s katerimi bo potem pridobil učence za svoj predmet. Od njegovih zgledov, zajetih iz omenjenega priročnika, mi je bila neznaná samo kratica N. N. To označevanje neznanega človeka so doslej razlagali kot nomen nescio (imena ne vem) ali nomen notetur (ime naj se vpiše), glej Brockhausov Konv. Lexikon. Lamer pa uči: V šolskih vajah so pri izmišljenih pravdah označevali tožitelja s kratico A. A., t. j. Aulus Agerius (človek z loncem denarja, aula, pravdač, rem agere), toženca pa z N. N., t. j. Numerius Negidius (kdor ne mara, negat, plačati, numerare). D.

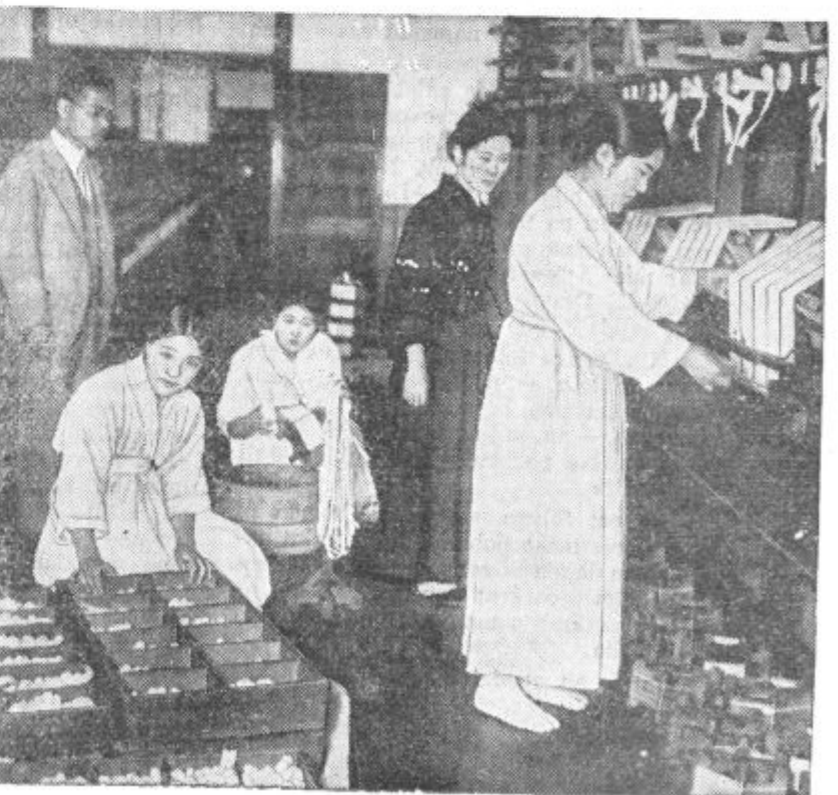

Zgoraj na levi: Dihalni aparat, ki sta ga zgradila ameriška profesorja Drinker in Shaw, v praktični uporabi v neki londonski otroški bolnišnici. Ta respirator baje zanesljivo deluje pri utopljenih in zastrupljenih s plinom. — Spodaj na levi: Z angleške bojne ladje »Hood« — V sredi zgoraj (na levi): Loretta Young kot Rothschildova hči v istoimenskem ameriškem filmu (na desni): Mary Astor kot slavna kurtizana v ameriškem filmu, ki prikazuje življenje v času Ludvika XIV.

V sredi (pod filmskima igralkama): »Reševanje« min iz svetovne vojne ob angleški obali — V sredi spodaj: Bogat indski ženin, ki jih je pa dandanes zmerom manj — Zgoraj na desni: Ženska kot filmski reporter v sodobni Rusiji — Spodaj na desni: Svilarna v cesarski palači v Tokiu

MIMO CVETOČE JABLANE

RUDOLF KRESAL

NADALJEVANJE

Danes je videti nenavadno zamišljena. Obraz, ki je običajno tako jasen, je danes mračen. V njenih očeh sta skrb in bol. Tako se nam vidi.

Sredi sobe stoji in gleda zdaj tega zdaj onega. Kako čudno nas gleda. Tako nas še ni gledala nikoli.

Pogovarjamo se. Vprašujemo jo to in ono. Kako je zunaj, v mestu.

»Saj ne vem!« pravi. »Podnevi ne utegnem, ponoči so pa ceste zelo prazne ali pa polne vojakov.«

»Kaj se vi vojakov bojite?« jo je nekdo začudeno vprašal.

»Moj bog, saj sem vendar ženska!«

»To že,« je oni zamodroval. »Pa saj vas mora vaša obleka pred vsem obvarovati. Rdeči križ na čepici!«

»Ah da, rdeči križ!« je zamišljeno vzdihnila.

»Cel vojak ste!« je dejal spet oni, ki se mu je brž ko ne hotelo mnogo govoriti.

»Vojak?« se je vprašujoče zasmejala. »Vojak? ste rekli! — O, saj res, kaj bi bilo, če bi šla jaz namestu vas v jamo ali pa...«

V tem trenutku je sklonila glavo na prsi in nad svojo neizgovorjeno mislijo zardela, prvič in zadnjič, tako čudovito zardela, da smo ostrmeli. Nekaj bežnih sekund je bilo vse tiho. Da je Silvana mogla priti na to misel, na to strahotno pot polno naše groze, nam je neumljivo. Kar tako ji besede tudi niso mogle priti na jezik. Čez nekaj časa je nekdo počasi dejal:

»Hm, sestra Silvana, jaz res ne vem, kako bi bilo — potem, vendar, veste kaj, bolnišnico bi morali vsaj petkrat povečati — in, saj ne boste hudi, še pet sebi na las podobnih Silvan bi morali poiskati!«

»Še pet Silvan, ste dejali. Menda bi jih pa res težko dobila,« je s trpkim nasmehom dejala Silvana. — »In da bi morali bolnico petkrat povečati? O, ne, — ali pa petkrat pomanjšati,« je zelo tiho zaključila.

Oni je pa vpadel v njene besede kakor jastreb:

»Mislite?«

»Ah da, z vami je velik križ!« je vzdihnila Silvana. »Ženskam skoro nič ne zaupate!«

»Skoro nič!« je dejal spet oni. »Ali bolnike — sestra Silvana — in otroke vam pa radi zaupamo. — Kar nas poglejte!«

Tedaj je pa Silvana s tako čudnim bolestnim glasom vzkliknila:

»No, le čakajte! — boste pa molili!« da nam je bilo, kakor bi se bil porušil neki z veliko muko šele komaj dograjeni sanjski svet. To uro smo prvič začutili, da je tudi ona človek. Tista prazna podoba usmiljenke v belem oblačilu in z rdečim križem na beli čepici se je ob nečem, prav v njenem nenavadno presunljivem vzkliku, razbila — in pred nami je stala zdaj žena, še skoro dekle — s svojo skrivnostjo, s svojo bolečino. Na nas je leglo nekaj težkega.

Silvana je počasi, s sklonjeno glavo odšla.

Počasi smo drug za drugim potihnili.

Sicer je ura bila res že štiri. Čas popoldanske molitve. Sonce se je že vidno nagibalo proti zapadu. Zavladala je spet tišina. Spet nas je zajelo nebo s svojo sinjino. Ta ali oni je sledil kakor zlata megla se vijočim sončnim pramenom od vrha oken do tal. Nič ne govoril. Mislili smo vsi na Silvano.

V njenem glasu je bilo toliko stvari, ki so se vse hkrati navalile na nas, da smo se počutili na milost in nemilost predani — sebi, zlasti sebi. Vpraševali smo se: odkod ta njena nenadna bolest — ali kako da jo je mogla kljub vsemu tako dolgo, morda že od prvega dne, ko je stopila v sobo, skrivati. Vendar njena skrivnost je bila le njena — in mi smo o njej ugibali zaman. Zato smo se lotili sebe, se vpraševali, ali smo njeni muki krivi mi. Razen bolesti v njenem glasu pa je bilo čutiti tudi nekaj užaljenosti. To nas je zelo motilo in te užaljenosti smo se oklenili.

»No, le čakajte, boste pa molili,« je dejala. Da, v tem je bilo nekaj, kar je bilo naperjeno res proti nam. To smo dobro čutili. Besede so imele v sebi vsekako precej groznje. In čeprav ji je morala biti misel, da bi nas kaznovala, ze-

lo tuja, je bilo v njej vendarle nekaj kazni podobnega.

Priznati moramo, da smo si prav v pogledu molitve, in v tem zlasti glede Silvane, kazen zaslužili. Zadelala nas je v živo. Morda jo je naš odnos do nje in obratno že dolgo mučil. Danes je pa prišel trenutek, ko se je v njej pero samopremagovanja sprožilo in pričelo teči. — Teklo je do konca, do njenega strahotnega konca. Sproženo, se ni moglo nič več ustaviti.

★

Da nas je tako dobro v dno duše poznala, se nam ni zdelo čudno. To dejstvo je pa na nas vplivalo tako, da smo bili od tega dne dalje v odnosu do nje zelo negotovi, kakor izgubljeni.

Molili nismo radi. Kaj! Nam je bila molitev nekaj nepotrebnegega, težko umljivo početje, in — skratka precej velika slabost.

Nikoli ne bomo drugačni.

Vsi smo mislili, da se ji dobro prikrivamo. Ona je pa vedela že od prve ure, da ji lažemo, da se ji hlinimo.

Pa kaj nismo takrat, ko smo šli, neprenehoma korakali dalje skozi tisto od človeka prekleto puščavo, prav tako lagali, se prav tako nečemu hlinili, da gremo dalje zato, ker nas je toliko ti-sočev na isti poti. V tem čuvstvu, ki je našlo izraz v ubijajoče topi bolečini, smo se izgubili. In prav to čuvstvo nas je objelo prvi dan, ko smo ugledali sestro Silvano: treba ji bo lagati, treba se ji bo hliniti, treba bo spet ubijati sebe, da ne povzročimo njej, ki nas je osvojila s prvim pogledom, bolečine. Vse je tako strahotno daleč. Kakor nam je bila takrat tista neznana, bobneča ognjena črta v daljavi ukaz, ki nas je tiral tja, nas ona privlačevala, tako nam je bila od prvega dne nič manj skrivnostna, a do nebes silen ukaz — sestra Silvana, da smo se poglobili v temo svojih duš.

Lagali smo zaradi nje. A ker je to vedela, tudi to, nas ni mogla grajati. Zdaj pa, po tolikih tednih hoje k njej, do njene visoke duše, smo, kakor takrat, ko smo ugledali cvetočo jablano,

NIKO PIRNAT: MLADA MATI

spregledali. Prej se ni nikoli izdala, da jo boli naša laž. Danes se je pa razodela. Bolelo jo je. Razumela nas je — in je molčala. Ali šli smo dalje, nenehoma dalje. Vendar vsake poti je konec.

Ali smo slabiči, ker sledimo skrivnostnim klicem, ki se jim upiramo z vsemi svojimi silami — a gremo nepremagljivo proti njim? Gremo za njimi — da bi jim pogledali v obraz — da bi videli samega sebe — in dognali naš namen.

Ali smo slabiči?

Kdo naj nas sodi!

Saj se hlinimo in lažemo prav za prav le sebi — in je zaradi tega vse trpljenje samo naše. Mi požanjemo vse zle posledice svoje slabosti: mi, ki samo se-jemo. — Predajamo se klicem, ker se moramo. Duše se upro, ko se klici usodnosti v svetu strnejo z našo voljo do ustvarjanja. — Tedaj smo eno z viharjem.

Morda Silvana pozna boga — tistega svojega čudovitega boga, katerega moli, ki ji do današnjega dne ni dal ure, da bi se ne mogla nasmehnuti, pa naj si ji je bilo še tako hudo. He, kako čudovit mora biti ta njen bog, ki ga vsak dan tolikokrat moli, si mislimo, ta bog, ki je neskončno daleč od nas — ali mi od njega — da nanj prav nič ne mislimo. Nam ne pride na misel.

Seveda ve, Silvana, da nismo vajeni moliti. Da smo moliti pozabili že zarna mladosti. Da, saj nekaj podobnega kakor misel smo čutili takoj prve dni, da Silvana vse ve in — da se ji lažemo. Spet je bila v nas zaradi tega topa bolečina, trpka neizproščena. Zdaj je temu konec. Raz Silvano je padla tenčica našega češčenja — zdaj vidimo njen obraz — kakor sto drugih obrazov — kakor ona našega — v pravi podobi.

Vsak za sebe smo o molitvi zelo veliko premišljevali. Konec koncev pa nam je bila le nekaj čudno tujega. V njen svet se nikakor nikoli nismo mogli uživeti. Mi smo rajši premišljevali o svojem delu, o svojem trpljenju, o velikih in majhnih, o materah in očetih, o gladi in bogastvu, o krivici, o tistih strahotnih nepremagljivih klicih naše usodnosti — in kleli: to je bila naša molitev. Tole, kar je pa ona počejala, nam je bilo smešno in nam je res celo smeh vzbujala. Toda nikoli je nismo žalili. Nismo mogli. Saj ona je bila tako malo kriva, da nam je vsiljevala ne preveč

prijetni bolnišnični red v pogledu češčenja svetnikov in boga. Ali prav v tem, da smo bili v bolnici, brez moči na milost in nemilost predani strogo določenemu redu, da smo bili v svetu, ki je poznal red le za pohabljenca ali pohabljenosti namenjene, je bila vsa naša žalost — ves naš greh.

Kadar je prišel čas molitve, se je s Silvano vselej pripetilo tisto, kar nam daje misliti: Njen obraz je bil nebeško mil, čudno sladek, zamaknjen v nekaj nevidnega, kar je moralo biti neizmerno lepo. Iz pol zatisnjenih oči ji je sijala nadzemska sreča.

Njen zvonki glas je plaval po sobi, kakor da je pela dvanajstletna deklica. Mi smo molili za njo, glasno, počasi. Molili, če je tisto ubrano, pesmi podobno govorjenje bilo molitev. V tem nismo igrali, prav za prav. Za Silvano je šlo. Že misel, da bi ona morala moliti sama, nas je stresala. Da bi njen zvonki, božajoči, žametasti glas plaval po sobi sam — okoli šestnajst mrko zročih ljudi, ki jim je hotela le dobro. Njen glas nas bi bil sicer res opajal. Ali bil je namenjen nam in njenemu bogu. Bili smo kakor orgle, ki so spremljale v nekaj skrivnostnega zamaknjeno pevko.

Ne, ne! Naš molk bi ubil zaradi njene bolesti naše duše in Silvano. Zato smo molili, ker smo se bali te smrti, tega notranjega neugodja, da bi Silvana utegnila trpeti zaradi nas. Njena duša bi jokala nad nami. In, ali si more kdo misliti strahoto, da bi molila samo ona šestnajstim ljudem, ki bi strmeli nekam v prazno, bedasto, brez, hm, nekega boga. Molili smo, da obupa v sobi ni bilo še več. Molili smo, lagali, se hlinili, da smo se tolažili in dajali Silvani upati, da se poboljšamo... hkrati smo pa le bolj ali manj uživali v ubranosti. A od bolečin smo na tihem preklinjali svet. In vedeli smo, da ne ostanemo zmerom v tej prekleti sobi, kjer je kloroform in tisoč dišav dušilo prsi. Vedeli smo, da nam zmerom ne bo treba tako smešno lagati, da nam zmerom ne bo treba tako moliti, le da nekdo ne bi trpel, da ga ne bi žalili in zato tudi sebi ne prizadejali še večjih muk.

He, kaj je pa nas ta molitev veljala? Kaj?

Kdaj pa kdaj je komu nehote ušel med molitvijo dober, hudomušen, včasih tudi malo predrzen nasmech. Nič hudega ni mislil s tem. Saj se mu je moralo njegovo res malo prisiljeno početje zdeti

neskončno prazno. In na vse zadnje smo moliti morali. Tak je bil ukaz. Na neki način smo si morali povedati, mi drug drugemu, da je vse to res precej čudno, precej nerodno. Zaradi poštenosti smo sebi morali povedati, da lažemo. Vendar,

brž ko je kdo pogledal spet v pobčnost zamaknjeno Silvano, mu je nasmešek ugasnil in molil je dalje.

Silvana je bila nedotakljiva.

D A L J E

SLOVENSKI IZUM ZA PREPREČENJE TRČENJA VLAKOV

Zeleznica je nedvomno najbolj varna med današnjimi prometnimi sredstvi. Pri nobenem drugem običju, namenjenem za naglo prevažanje ljudi, ni odstotek ponesrečencev in smrtnih žrtev tako nizek kakor pri železnici. Vzlic temu pa se od časa do časa po neizbežnem naključju vendarle še dogajajo drobne železniške nesreče in velike katastrofe, ki pričajo, da so tudi v organizaciji železniškega prometa še neke napake, da so v mehanizmu varnostnih naprav neke vrzeli, skozi katere se lahko vsak čas vtihotapi nesreča.

Varnostne naprave na moderno urejenih železniških progah, ki jih razumemo pod imenom bločni sistem, so nekaj tako popolnega, da se človeku, ki jih vsaj površno pozna, zdi skoro nemogoče, kako še more priti n. pr. do trčenja vlakov na odprti progi ali na postaji. Kako se more zgoditi tako strašna katastrofa, kakor je bila n. pr. zadnja pri Lagnyju na Francoskem.

Bločni sistem, ki se uporablja že skoraj na vseh važnejših železnicah, deli železniško progo na odseke in s svojim mehanizmom jamči, da je lahko v vsakem odseku samo po en vlak naenkrat. Vlak lahko zavozil v določni odsek, ako najde pri vходу odprt signal. Vhodni signal pa je spet odprt le tedaj, ako je prejšnji vlak iz tega odseka že odpeljal. Čim namreč vlak zapeleje v neki odsek, avtomatično postavi signal, ki ga je minil, na »stoj« in signal ostane zaprt, dokler ne zavozil vlak v naslednji odsek proge. Na ta način si vlak sam avtomatično v vsakem odseku proge zavaruje hrbet, tako da naslednje vozilo, ki morda hitreje vozi za njim, ne more zadeti vanj.

Prav tako skrbi bločni sistem, da se s postaje ne more spustiti nobeno vozilo v nasprotni smeri, dokler je prvi vlak še na progi. Ves bločni sistem je torej

idealno urejen in bi tudi idealno deloval, če ne bi imel v glavnem dveh nedostatkov. Prvi je individualna napaka vsakega mehanizma, da včasih rad odpove, pa naj si bo še tako premišljeno in vestno sestavljen in oskrbovan; druga napaka: da je v njegovo delovanje ukleknjen človek kot bistveni sestavni del in ne samo kot nadzorovatelj.

Te nedostatke je skušala odpraviti že cela armada izumiteljev. Naj rojak g. Filip Ogrič, ki bo te dni predvajal komisiji naših železniških strokovnjakov aparate svojega spopolnjenega bločnega sistema, navaja med drugim naslednje možnosti trčenja vlakov, ki jih današnji bločni sistemi ne morejo preprečiti.

Lahko se zgodi takole: Uradnik železniške postaje ima pri uvoznem signalu vlak, ki ga mora spraviti v postajo na določen tir. Ko se prepriča, da je tir prost, odda po električnem potu v bločno stanicno povelje in kretničar postavi kretnice za dotično vozno cesto. Takoj nato se vozna cesta v bločni napravi z zapahom in električno zapre, da se kretnice ne morejo več premakniti. Istočasno se pa električno deblokira uvozni signal in postavi na prosto, tako da sme strojevodja pognati vlak na postajo. Vse je prav urejeno in postavičeno, le naključje je urinilo vmes majhno toda usodno napako. Prometni uradnik je lahko prezrl, da stoji prav na isti vozni cesti morda en sam vagon in vlak bo zavozil vanj.

Nadalje se lahko pripeti, da prometni uradnik pozabi na vlak, ki stoji pred uvoznim signalom na postajo, pa spusti drug vlak v obratni smeri. Nesreča je spet neizogibna in sam bločni sistem je ne more preprečiti. Prav tako se lahko primeri, da se na progi odtrga od vlaka nekaj vagonov, ki ostanejo na progi, ne da bi spremeno osebo to opazilo. Vozovi ostanejo na progi ali pa se celo začno

sami premikati v obratno smer. Naslednji vlak, ki vozi za pretrganim vlakom, bo zadel na proste vagone in vse bločne naprave tega ne morejo preprečiti.

Takih primerov bi lahko našteali celo vrsto. Vsi kažejo, da večina današnjih bločnih naprav sicer dobro nadzoruje kretanje vlakov na progi, ne dopušča pa zanesljivega pregleda o mirujočih vozovih na progi in postajah in zlasti ne o njih številu, o posameznih vozovih. Skratka: današnji sistemi ne kažejo v vseh primerih zanesljivo, ali je proga v resnici prosta ali ne, kar lahko postane usodno.

Z Ogričevimi dodatnimi aparati k bločnemu sistemu je ta nedostatek premagan. Izumitelj je namreč konstruiral posebne števec, ki se montirajo med tračnicami na vsakem posameznem odseku proge in avtomatično štejejo vsako vozilo, ki steče mimo njih. Drugi dodatni aparat je kontaktni števec, ki točno registrira število vseh vozil, obenem pa smer, v kateri so se premikala mimo poprej omenjenega števca, tako da je iz kombinacije obeh aparatov vsak čas točno razvidno, koliko vozil je trenutno v določnih tirnih pasovih postaje ali proste proge.

Vsi števeci so v neposredni električni zvezi z vsem drugim mehanizmom bločnega sistema, tako da za vozilo, ki se pričakuje na prosti progi ali na postaji,

ni mogoče sestaviti vozne ceste iz takih odsekov, ki v resnici niso prosti. Prav tako ni mogoče postavljati signalov za prosto pot, dokler je na enem samem odseku vozne ceste še kako vozilo.

Za primer, da bi strojevodja prezrl zaprt uvozni signal, pa predvideva Ogričev sistem posebno avtomatsko zavoro, ki vlak po kratkem izteku samodelno ustavi.

Ogričev sistem štetja vozil na železniških progah je duhovito zamišljen in sestavljen, ter v mejah, ki jih garantira zanesljivost aparatov, res onemogoča vsako trčenje vlakov bodisi na postajah ali na odprti progi. Edina slaba stran celega sistema je, da je precej drag v izvršitvi, ker so potrebni prav za vsak odsek proge najmanj štirje števeci. Verjetno pa je, da bi se izvedba tega sistema vzlic temu obnesla, ker stroški le niso v nikakem razmerju z gmotno škodo, ki jo trpe železnice pri velikih katastrofah, še manj pa z dragocenostjo človeškega življenja, ki se vobče ne sme taksirati v številkah.

Svoje aparate, ki bodo, kakor rečeno, te dni praktično preizkušeni, namerava izumitelj brezplačno prepustiti vsem železniškim upravam, ki bi jih hotele vpeljati na svojih progah. Pogoj za uspešnost tega spopolnjenega bločnega sistema pa je, da se hkrati preurede po njem vse železniške proge, ki so v medsebojni zvezi. jn

SNOV ZA ROMAN

V 18. stoletju je odrinil Francoz Laborde v Mehiko, kamor ga je — ubogega Joba — vlekla govorica o bajnem bogastvu te dežele. Kmalu je odkril srebrni rudnik v Ilapajahu ter obogatel ob njem. Od 1752—60 je izkoriščal srebrna najdišča v Tascu in si nakopal bajnega imetja. V svoji prešernosti je zgradil v Tascu župno cerkev, ki ga je stala dva milijona, ter jo velikolepno okrasil. A njegovi rudniki so obubožali. Ker pa je trdovratno še ril in bral po njih, je prišel na beraško palico. Sedaj je šel k vladiki s prošnjo, da bi smel nazaj vzeti zlato monstranco, ozaljšano z demanti. Prelat je ugodil tej želji in s 100 tisoč piastri, ki jih je Laborde izkupil za dragocenost, je odšel vnovič za srečo. Po mnogih nezgodah je zasledil — nečuveno! — žilo v kraju Veta Grande, najbogatejšo v Mehiki. V oni dobi so se rudarji Novega sveta, če niso zapustili 2 do 3 milijone, smatrali za malo srečne. Pustolovski poklic je bil tedaj onkrat dobičkonosen, a treba je bilo zanj odločnega značaja.

K materinskemu dnevju (13. maja)

DIVJI PARADIZ

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

Bil Watson me je predstavil Danu, lastniku ene največjih izvoznih trgovin ob obali. Dan je bil izredno lep mlad mož prežečih oči. Videlo se mu je, da je bil nekoč zdrav kot bima in močan kot bivol, toda že sedaj, ko ni imel niti 30 let, je postajal mehak in zalit.

Nekaj dni po mojem prihodu me je obiskal Dan ter mi povedal, da se njegova žena ne počuti dobro. Danova hiša je bila lep bungalov na vrhu majhne višine. Ko smo prišli po stopnicah na verando, sem opazila izredno drobno ženo, kako se je dvignila z divana, obložena z blazinami. Bila je naravnost zasičena z malarijo, toda kar je bilo še mnogo slabše, bila je zelo nesrečna. Dan je bil zelo privlačen mož, dober gospodar in tudi ljubezniv soprog, kadar je bil trezen. Če pa ni bil trezen, tedaj je bilo z njim zelo težko.

Nekega dne sem se podala na obisk k Fricu, onemu mlademu fantu, ki je pooval s svojimi novimi palicami za golf. Nastanil se je v Kaewingu. Našla sem ga, kako je slonel preko debele trgovske knjige na verandi svojega malega bungalova. Čas je tudi v Fricu zarezal svoj uničujoč vpliv. Njegova naravna veselost je izginila. Bil je že v prvem stadiju tropičnega razsula. Tulca za golf ni bilo videti nikjer. Gotovo ga je dal med razočarane iluzije Tihomorskega otočja. Zapustila sem ga z neko trpkostjo v duši in zatem sem ga le redko videla treznega.

V kratkem času sem uvidela, da na Novi Irski ne bom dobila niti družbe niti ljudi, ki bi mi pomagali prodreti v notranjost. Angleški upravnik otoka je bil sicer zelo prijeten mož, toda v tem oziru ni hotel storiti ničesar.

Podala sem se na slepo srečo ob obali otoka. Za časa oseke so se pokazali iz morja celi koralni otoki, da sem lahko hodila po karminasto rdečih skalah, ko je nastopila plima, sem se morala držati steze pod palmami na otoku. Breg je bil nekaj nepopisno lepega ob osek. Najrazličnejše školjke krasnih oblik in

še bolj pestrih barv so ležale v milijonih raztresene po pesku. Mnogo jih je bilo barvastih kot mavrica in taka biserna matica je eden največjih izvoznih predmetov iz tega dela sveta.

Med njimi je plazilo tudi mnogo majhnih samotarskih pajkov. Običajno živi živalca zvita v školjki, če pa vzamete školjko v roke in nalahko zažvižgate, tedaj se bo živalca previdno pokazala, ker jo privabi glas. Ti pajki podobni rakom so dolgi od 1 do 5 cm.

S prebivalci malih naselbin naokrog nisem nikdar mogla stopiti v prijateljske odnose. Ko sem stopila v jaso, kjer so stale tri do štiri borne koče, krite z napol gnilo slamo, tedaj sem vedno čutila gluhi mir izumrlega kraja. Ogenj je bil v naglici pogašen in prah raztresen, videla sem tudi ostanke pečene koruze in lupine kokosovih orehov, razprostrte mreže, ki so se sušile, toda nikjer ni bilo žive duše. Samo oni instinktivni občutek sem imela, da me nekje iz džungle opazujejo izbočene oči iz neposredne bližine. Ko sem se potem podala naprej ob obali, sem videla, kako se je prignalo iz gošče pol tucata malih nagecv, ki so se hrešče zagnali v peneče valovje.

Kakor sem že omenila, je Kaewing daleč naokrog na izredno slabem glasu zaradi malarije. Da tudi sama nisem dobila malarije, zato ima zaslugo samo moj sluga Jolam. Ko sem nekega jutra pogledala na oranžno drevo, ki je rastlo ob mojem oknu, sem videla, kako je bilo na čuden način okrašeno. Raz veje so visele izredne stvari, med njimi razbita steklenica, pol kokosove lupine, kos raztrganega predpasnika in majhen kamenček, ki je bil obešen na obrabljen trak pisalnega stroja. Čeprav sem vedela, da so to bile priprave za izganjanje hudega duha, sem le vprašala Jolama, čemu služijo te komedije. Jolam, ki je zvedel, da stanujem v zadnji sobi, me je zavaroval proti vsem hudobnim duhovom!

Bili so tudi časi, ko Kaewing ni bil podrta in razpadla naselbina kot je danes. Tedaj sta stali tod dve krasni pa-

lači, obdani z lepimi vrtovi in stopnicami, ki so vodile v koralno morje. V tistih časih je tod gospodoval v imenu nemškega cesarja njegov namestnik Boluminski kot najvišji gospod in pravi kralj Južnomorskega otočja.

Nova Irska še vedno živi v senci tega železnega moža. Boluminski je bil nemški junker iz Vzhodne Prusije, ki je bil vzgojen v ozračju nemške vojaške akademije, poleg tega je bil pa še oseben prijatelj nemškega cesarja. Poznal je sicer samo pravično in pošteno delo, toda neusmiljeno disciplino, poleg tega je

svojo ženo, ki sta zasedla komaj tri so-be velike zgradbe.

Boluminski je imel z Novo Irsko velike načrte. Tukaj je bila njegova beseda edini zakon. Čeprav je tedaj Nova Irska bila samo del nemških kolonij v južnem Tihem oceanu, je bil Boluminski odgovoren samo svojemu najvišjemu gospodu tam daleč v Nemčiji. On je tudi zaukazal, da se zgradi 140 milj dolga pot iz Kaewinga v Namatai, ki je križala ves otok in vezala vse večje plan-taže. Zgradil jo je s prisilnim delom. Cesta je delana iz koralnega kamna, ki

V svojih iz debila izdolbenih čolnih domačini zvedavo ogledujejo prihod ladje

sijajno razumel potrebe ljudstva, ki je še živelo v kameni dobi.

Tako si je zgradil zase krasen bungalov visoko nad morjem, da je lahko pregledal vse neštete otoke, ki leže tod raztreseni po širokem morju. Njegovi vrtovi so bili znani po vsem otočju. Ležali so v terasah in so se prištevali med čudeže Južnega morja. Boluminski je bil ponosen na te viseče vrtove, ki jih je ustvaril iz džungle. Kadar je moral kaznovati kako domačo naselbino, tedaj je moralo priti na delo njeno moško prebivalstvo v njegove vrtove.

Danes je vse to zapuščeno in preraščeno, samo še podivjane cvetlice in grmovje svedoči o minuli krasoti. Velike verande in prostorne sobe so prazne. V ogromnem prostoru živi samo neki uradnik avstralske kolonialne uprave s

je vezan med seboj s čvrstim cementom. Vasi domačinov, ki so ležale ob poti, so morale skrbeti, da je bila cesta vedno v najlepšem redu. Vsaka vas je dobila svojo dolžino, za katero je morala skrbeti. Ako je prišel na del poti, ki je bil v slabem stanju, je dal izpreči konje, in moško prebivalstvo, ki je bilo odgovorno za vzdrževanje poti, se je moralo vpreči v voz in ga peljati tja in nazaj po slabi poti.

Nekega pomladnega jutra leta 1913 je padel Boluminski s konja ter se težko poškodoval na glavi. Aprila istega leta ga je zadela sončarica in kratko nato je umrl. Njegov grob je na mirnem osamljenem kraju nedaleč od naselbine domačinov. Močna masivna piramida iz cementa, v katero so vlite iz bronca velike močne črke: Boluminski.

D A L J E

PALČKI MED PTICAMI

Po vsem svojem življenju, posebno pa po svoji posebni letalski tehniki spadajo pestri, živobarvni kolibriji v poseben ptičji rod, v katerem je najmanj 500 različnih vrst teh krilatih škrateljčkov, velikih kot drozgov in prav majhnih kot čmrljev. Kolibriji žive po vsej Ameriki; v Kordiljerskih gorah v Južni Ameriki prebivajo nekatere vrste celo 5000 m visoko. Večina in najlepše vrste žive seveda v tropskih krajih, pred vsem v Braziliji. Največji ptiči te vrste tehtajo 3 in pol do 6 gramov, najmanjši pa se vzdržijo med številnimi sovražniki tudi samo z 2 gramoma teže. Kot kovina se sveti njihovo perje in kadar švigajo med vejami ali skačejo s cveta na cvet in jih ujame gončni žarek, se zdijo kot barvaste iskre.

Živalce imajo dolg in šilast kljun, v katerem se skriva čudno ustvarjen jezik. Podoben je še najbolj jeziku naše žolne, ima pa še to lastnost, da je izredno dolg in se da zelo raztegniti. Spreddaj je globoko narezan, toda tako, da se dasta obe polovici kot majhni cevki zviti v kljunčku. Drobne, tanke in šibke so njihove nožice, kar pa kolibrijem ni v škodo, ker so tako od zore do mraka večinoma v zraku.

Od vseh ostalih ptičjih vrst pa se kolibriji loči po svojevrstnem letu, ki je še najbolj podoben spreletavanju kačjega pastirja. Frfotajoč stoji kolibriji dolgo skoraj na mestu, nato pa se sunkoma spreletava zdaj sem zdaj tja. Najmanjša vrsta udarja pri tem s perutmi najmanj 50 krat v sekundi, večje do polovice manj. Kolibriji je torej izboren letalec, če ga primerjamo n. pr. z našim vrabcem, ki doseže v največji sili komaj 13 udarcev na sekundo. Saj ni mnogo slabši od večč, pri katerih so ugotovili 72, ali seršenov z 80 ali muh s 190 udarci s krili na sekundo. Zaradi velikih naporov, ki jih mora prenašati kolibriji pri tem hitrem letu, mu je narava dala razmeroma veliko srce.

V glavnem se kolibriji hranijo z žuželkami, ki jih lovijo po cvetju; pri tem pobirajo prav radi tudi cvetne sokove, ki vabijo sicer žuželke. Ptiček obstoji frfotajoč pred cvetko ter si z dolgim jezičkom pobira z dna, kar je zanj. Po svoji velikosti gradijo kolibriji tudi majhna gnezdeca, ki jih spretno sestavljajo iz rastlinja, maha in semenske volne. Čudno je tudi, da nesejo samice razmeroma zelo velika jajca.

Dolgo so poskušali, da bi kolibrija gojili v kletkah in dolgo ni bilo uspeha, ker so menda napačno računali, da se ptica hrani samo s cvetnimi sokovi. Ta prehrana zanjo ni bila zadostna in kar jih ni poginilo že med zavozom, so kmalu

KOLIBRIJ (lesorez E. Justina)

končale pozneje v ujetništvu. Pred dvema letoma pa je neki ptičji uvoznik iz Hamburga našel prehrano, ki je ohranila kolibrije tudi v kletkah. S to prehrano, zadostno vlago in zmerno temperaturo se kolibriji tudi v našem pasu držijo prav dobro. Tla v kletkah je treba obložiti z mahom, mah pa stalno namakati s toplo vodo; prav tako je treba tudi stalno škropiti širokolistne rastline, da se po njih ptice okopljejo in napijejo vode.

Najbolj važna je seveda prehrana. V kletkah morajo biti pripravljene majhne steklenice s primernimi steklenimi cevkami, ki so vsaj nekoliko podobne cvetličnim čašicam. Stekleničice se napolnijo z mešanico sladnega izžetka, sladkega kondenziranega mleka in mesnega izvlečka v vodi. Za noč morajo dobiti še posebne priboljške iz mešanice medu, sladkorja in vode. Zanimivo je opazovati, kako si kolibriji kljub tesnim kletkam, prav tako kot v naravi, frfotajoč pobirajo hrano iz steklenih cevk. Preden so našli ta način prehranjevanja, je bilo med kolibriji in njihovimi ljubitelji mnogo žrtev; največ drobnih krilatec si je olupilo krila, nato pa sploh ni moglo več do hrane. Sem in tja je treba kolibrijem preskrbeti tudi nekaj živega; v ta namen se goji posebna vrsta muh, ki ležejo jajčeca kar v kletke na bananine lupine ali druge ostanke po sadju, iz teh pa dobio potrebno mesno hrano ti pritlikavci ptičjega rodu. **st.**

SKENDERBEGOVA ČELADA

Med prav dragocene in zanimive predmete v umetnostnem muzeju na Dunaju spada Skenderbegova krona, bolje rečeno šlem. Vrhu tega hranijo tam velik meč albanskega junaka.

Kako sta prišla v omenjeni muzej? Domneva se, da so jo Avstrijci vzeli iz muzeja v Benetkah, ko jim je Napoleon po-

delil to mesto. Čelada je gotovo beneški izdelek, obstoječ iz železa in okovan z bakrenimi pločami. Za greben ima zlato kozo. Šlem kakor meč razodevata po svojem razsegu res zajetnega možaka, čigar vzdevek je nastal iz: Iskander bej, kakor se je nazival albanski vodja v Carigradu. Pravo ime mu je bilo Jurij Kastriot (roj. 1403). Z njegovimi tremi brati so ga odvedli kot talca v Carigrad, kjer so mu vzvrgli priimek Aleksander (Iskander). Murad II. ga je rad imel, zato se je mladič bojeval v otomanski vojski. Ko pa mu je dal l. 1432 sultan zastupati njegove tri brate, se je Iskander izpreobrnil h krščanstvu in prijel za prapor vstaje.

To je začetek brezprimerne epopeje. Murad II. je poslal nadenj zaporedoma več armad v Albanijo. Skenderbeg se je skrival s svojimi konjiki po hribih in nepričakovano planil na sovraga ter mu prizadel hude zgube. Njegova visoka postava, navada, da je nosil desnico golo, prezir trpljenja in stradanja, neverjetna moč, s ka-

tero je mogel preklati človeka na dvoje z enim zamahom, vse to je naredilo iz njega legendarnega hausta, čigar ime je navdajalo Turke z grozo. Brž ko se je greben njegovega pokrivala zabliskal v soncu, so se nasprotniki strahoma spustili v dir. Njegov sloves se je razprostrl po vsej Evropi.

V juniju 1464 je Mohamed II., Muradov naslednik, poslal novo vojsko v Albanijo. Skenderbeg je odrinil v Rim prosit pri papežu orožja in novca, da bi se boril proti nejevernikom. Sveti oče ga je uslišal in zadnjič je Skenderbeg še porazil pristaše islama. Toda 1467 je v Lešu podlegel mrzlici. Ko njega ni bilo več, je albanski odpor hitro ponehal in Turki so skoraj osvojili deželo.

Ko je bil 1928 Ahmed Zoglu poklican na albanski prestol, je poslal avstrijski vladi prošnjo, da bi se mu vrnila slavna zgodovinska krona. Dunaj mu ni mogel ustreči, pač pa mu je dal napraviti posnetek trofeje ter ga poklonil novemu kralju. C.

ZA MISLEČE GLAVE

112

Bistra glava zmore vse

V vložni knjižici je ležala dolgo časa računska naloga, v kateri je bilo poznati le poedine številke. Naloga je bila takšna:

NALOGA

..... = .. 5 .

$$\begin{array}{r}
 \dots \\
 312. \\
 \underline{\quad} \\
 \dots 920 \\
 \dots 80 \\
 1.2. \\
 \underline{\quad} \\
 2.5. \\
 \dots \\
 0
 \end{array}$$

Poskusite jo dopolniti s številkami, ki manjkajo.

Rešitev k št. 109

(Papirni trak)

Ta papirni trak moramo najprevo pravokotno zapogniti.

Rešitev k št. 110

(Za matematike)

Kvadratno število z dvema paroma enakih številk mora biti deljeno z 11, zato tudi njegov koren. Od vseh števil, ki prihajajo v poštev (33—99), ustreza samo 88 našim pogojem: $88^2 = 7744$.

Rešitev k št. 111

(Pot po stopnicah)

Da odda prvo vrečo, mora opraviti 7 stopnic, za drugo vrečo 7+21, za tretjo 7+21+21 itd., skupaj 357 stopnic. Navzdol jih opravi isto toliko. Ker pa se glasi naloga: »preden odda zadnjo vrečo«, zadnjih 112 stopnic ne vštajemo.

ČLOVEK IN DOM

DOLŽNOSTI DRUŽINSKIH ČLANOV DO GOSPODINJE

(Majhen donos k vprašanju olajšanja gospodinjskega dela)

Skoro v vsaki družini je gospodinja tisti človek, ki ne pride od ranega jutra do pozne noči in mnogokrat niti ponoči ne do počitka in oddiha. Saj je v vsaki gospodinjski družini in toliko velikih in majhnih opravkov, da prav lahko verujemo gospodinjini, če večkrat potoži: »toliko imam dela, da ne vem kje bi začela.«

Ali: »Od samih skrbi in dela ne vem, kje se me glava drži.«

Je pa že tako, da ostali člani družine kaj malo hočejo verjeti to in gospodinjino razumeti. Mož odide zjutraj zdoma v službo ali na delo, potem ko dobi vse pripravljeno. Perilo oprano in zlikano, obleko skrtučeno, čevlje osnažene, nogavice zakrpane, zajtrk pripravljen. Prav tako otroci. Ko odhajajo z doma, bodisi deloma še v šolo, deloma že v službo, tedaj puste za seboj doma vse narobe. Nočno perilo, copate, brisačo, glavnik itd. vsak predmet v drugem kotu, nobene reči na pravem mestu, vse razmetano, postelje v neredu. Saj bo žena ali mati vse pospravila. Vse dopoldne bo hitela. Šla bo na trg, v trgovino, k mesarju, povsod se ji mudí, da pride čim prej do pospravljanja zopet domov in do kuhanja, da bo obed o pravem času na mizi. Ko pride opoldne družina domov, je vse pospravljeno, sobe v redu, miza pogrnjena in obed pripravljen. In pogovarjajo se s zavistjo, kako dobro je naši mami, ko ji ni treba hoditi v službo. Nima nič skrbi, nič dela, lepo doma je, nihče je ne priganja in... No da, čudili se bodo, če je pa mama vendar le včasih hudo utrujena, ko sede k obedu, komaj vstane potem od mize, tako jo bolijo noge, družina pa se čudi od česa, ko je bila vendar vse dopoldne doma. Hčeri, ki hodi v gimnazijo, se nos pobesi, ker njena bluzica ni oprana in zlikana, ker mama pač vse dopoldne ni prišla do tega, da bi jo bila oprala in zlikala. Je sto in sto takih malih, dozdevno neznatnih zadevic v gospodinjstvu, ki jih mora dan za dnem reševati gospodinja, katere drugi člani družine opazijo le, če niso storjene, sicer pa ne. In vendar se iz vseh teh dozdevno neznatnih opravkov, nakopiči toliko dela, ki tlači gospodinjino, da komaj in težko zmaguje vse.

Ko bi pa vsak član družine hotel k olajšanju gospodinjskih poslov doprinesiti le majhen del, bi bila vsaka gospodinja zelo hvaležna. Seveda, je mnogokje sama kriva, če se otroci ne oprimejo prav nobenega dela, ker jih k temu ni pravočasno uvajala, jim ni nikoli vzbudila zanimanja zanj. Deklice se že prav zgodaj lahko navadijo na

majhna lahka dela. Tako na primer, da pogrnejo mizo za obed in večerjo in po jedi zopet pospravijo. Tudi v kuhinji, pri pospravljanju sob se zgodaj lahko priučijo lažjih opravkov. V kuhinji pri brisanju posode in pripravljanju in snaženju prikuh. Vzbuditi se jim mora le veselje za to delo in so tedaj celo prav zelo marljive in ponesne na svoje delo. Marsikatero delo lahko opravijo doma poleg šolskih obveznosti ali če so že v poklicu. Prav mnogo je pomagano gospodinjini, če tudi moški člani drže red med svojimi lastnimi predmeti in položijo vsako stvar po uporabi na določen prostor. Ze pri igranju je treba otroke navajati na to, da po dokončani igri svoje igrače lepo pospravijo. Kjer je več otrok v družini, je pač potrebno, da si med seboj razdelijo posamezna dela in se v tem menjavajo, da ne teži vse delo na gospodinjinih ramenih. V današnjih časih, ko se marsikatera gospodinja mora odreči pomočnici, je to pač nujno potrebno. Nobeno delo v gospodinjstvu se ne more in ne sme smatrati za poniževalno. Poniževalna je pač lenoba, nemarnost in nesnaga. Ni nikako sramota, če si gospod sin akademik sam osnaži svojo obleko in čevlje. To mu bo v življenju marsikdaj prav prišlo, če se temu privadi. Prav tako ne pade gospodični hčeri, čeprav je akademsko izobražena krona z glave, če posnaži sama za seboj kopalno kad in si opere sama nogavice in zlika svoje in tudi od drugih perilo. Poniževalno je pač za take gospodične, če se puste od matere streči in ji pustijo opravljati nekatera dela, za katera imajo same dovolj časa in sposobnosti.

Vsak član družine pomnožuje gospodinjino delo, ako moti hišni red s tem, da brez potrebe in tehtnih razlogov ne prihaja ob določeni uri k obedu in večerji. Ko bi hoteli ljudje to upoštevati, bi bila marsikatera bridkost v družinah prihranjena.

—4

»DIATERMIČNI KRUH«

Najnovejša prizadevanja pekarske umetnosti streme za tem, da bi se pekel kruh zlasti v dietetične svrhe brez peči, samo po načelu diatermičnih aparatov. Krušno testo naj bi se spravljal v močno elektromagnetično polje visoke frekvence. Zaradi razmeroma visokega električnega upora testa, bi se tvorila v njem precejšnja toplota in bi se na ta način zapregel kruh od znotraj navzven. V električnem polju pečeni »diatermični kruh« bi se razlikoval od navadnega kruha v prvi vrsti po tem, da bi bil brez skorje.

BORBA ZA ŠAHOVSKI PRESTOL

Match Aljehin-Bogoljubov

Dvoboj med dosedanjim šahovskim kraljem dr. Aljehinom in pretendentom na šahovski prestol Bogoljubovom postaja vedno bolj zanimiv in napet. Najnovejše tri igre, odigrane v Pforzheimu in Stuttgartu so prinesle namreč kar dve odločitvi in obenem prvo zmago Bogoljubova, ki je sicer zaradi svoje vihravosti že ponovno izpustil iz rok celo že skoro dobljene partije. Aljehin mora izvojevati sedaj samo še dve zmagi in borba za svetovno šahovsko prvenstvo bo odločena njemu v prid.

Na četrtem bojišču v Pforzheimu sta se šahovska giganta spopadla dvakrat. Bogoljubov je stal obakrat bolje, vendar pa je znal samo enkrat izrabiti boljše pozicijo.

V deveti partiji

sta nasprotnika v igri damskega gambita naglo izmenjala kraljici. V 30. potezi so nastale nato izredno zanimive komplikacije, ker je ponudil svetovni prvak enega kmeta. Toda Bogoljubov se je znal zelo spretno izmotati iz težavnega položaja, nakar je prešel v ofenzivo in stal ob prekinitvi znatno boljše kakor Aljehin. Pri nadaljevanju pa ni znal izrabiti vseh ugodnosti in je moral privoliti v remis.

Deseta partija

se je razvila v prvo zmago Bogoljubova. Skrajno komplicirano končnico stolpov je Bogoljubov tako precizno nadaljeval, da je moral svetovni prvak po težki borbi, ki je trajala nič manj kot 10 ur, končno kapitulirati in sicer v 82. potezi.

Enajsto partijo

sta odigrala oba velemojstra v Stuttgartu. Razvila se je kmalu silno srđita borba in je bila prekinjena v boljši poziciji za svetovnega prvaka. Pri nadaljevanju je Bogoljubov kmalu uvidel, da je zgubljen in se je po 61. potezi vdal.

Stanje po XI. partiji: 4:1 za Aljehina
Br

SPREJETI DAMSKI GAMBIT

Igrano na turnirju za mojstrstvo Berlina.

Beli: Saemisch	Črni: Gumprich
1. d2—d4	d7—d5
2. c2—c4	d5:c4
3. Sg1—f3	c7—c5
4. e2—e3	Sg8—f6
5. Lf1:c4	e7—e8
6. 0—0	Sb8—c6
7. Dd1—e2

Da igra po c5:d4 9. Tf1—d1

7.	a7—a6
8. a2—a4	a7—a6
9. Sb1—c3	Dd8—c7
10. Tf1—d1	Lc8—e7

11. h2—h3	0—0
12. Lc4—a2	Tf8—d8

Pri tej potezi je premišljeval Saemisch dobro uro. In res je beli v zadregi za dobro nadaljevanje: po 12. d4—d5 sledi e6: d5, 13. S:d5, 14. L:d5, Sc6—b4 poleg Lc8—d7. Saemisch se je odločil, da za vsako ceno zmagaja.

12.	b7—b6
----------	-------

Prepusti nasprotniku iniciativo ne glede na slabšo pozicijo. Boljše bi bilo c5:d4 poleg Sc6—b4.

13. d4—d5	e6:d5
14. La2:d5	Lc8—b7
15. e3—e4	Sc6—b4
16. Lc1—f4!

Igrano mično in energično. Belemu ne preostane nič drugega. Po Dc7—c8 bi prišla žrtev 17. Lc4:f7+, K:f8, 18. Dc4, K poljubno (De6?? 19. Sg5+) 19. Sg5 v odločno korist belemu.

16.	
17. Ld5:b7	Dc7:f4
18. Td1:d8+	Ta8—b8
19. e4—e5	Le7:d8

Beli ne odneha več. Ta poteza je mnogo močnejša kakor 19. L:aa6, 20. D:a6, S:e4. Tu bi prineslo 21. Dc4 grdo razočaranje, ker bi se črni rešil nepričakovano iz afere s potezo Se4:c3!! (22. D:f4, Se2+)

19.	Sf6—d7
20. Sc3—d5	Sb4:d5
21. Lb7:d5	Sd7—f8
22. De2:a6	Ld8—c7
23. Da6—a7	Tb8—d8

23. Tc8?, 24. Db7, Df5, 25. e6!

24. Da7:c8	Td8:d5
25. Dc7:b6	Df4—f5
26. a4—a5

Prosti kmet prodira sedaj neovirano naprej. Saemisch je vso partijo dobro premislil in igral zelo močno.

26.	Df5—c8
27. a5—a6	Td5—d8
28. a6—a7	Sf8—e6
29. Db6:d8	črni kapitulira.

ZANIMALO VAS BO:

Pred nedavnim so železniške tračnice merile večinoma samo 9 m, danes pa delajo že 60 m dolge tračnice, da bi bila voznja čim mirnejša. Najstarejši tiri niso imeli železnih, temveč lesene tračnice.

Znameniti konverzacijski zvezki, v katerih je gluhi Beethoven beležil svoje pogovore, so eden najvažnejših virov za raziskovalce njegovega življenja. Ko je l. 1854. ameriški Beethovenov raziskovalec Thayer prišel v berlinsko kraljevo glasbeno knjižnico, da si te zvezke ogleda, mu jih je knjižničar izročil z zaničljivim besedami: **Tu imate ta d....**